

فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۶، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۰، شماره پیاپی ۱۰۱

H. Varesi

S. A. Mousavi

Y. Gholami bimorgh

حمید رضا وارثی: دانشیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه اصفهان

سید علی موسوی: دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان

یونس غلامی بيمرغ: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان

E.mail: h.varesi@geo.ui.ac.ir

شماره مقاله: ۸۱۶

شماره صفحه پیاپی ۱۷۰۷۰-۱۷۰۴۰

تحلیلی بر وضعیت گردشگری شهرستان نورآباد ممسنی (با تأکید بر طبیعت گردی)

چکیده

هم اکنون بسیاری از کشورها جهان، گردشگری را بهترین راه برای اعتلای فرهنگ، ایجاد تفاهم بین المللی و دست یابی به درآمدهای سرشار اقتصادی می دانند و به همین علت، مورد توجه خاص کشورها قرار گرفته است. در این میان، یکی از زیر شاخه‌های مورد عنایت در گردشگری اکوتوریسم است که سازگاری خاصی نیز با طبیعت دارد. ایران کشوری است سرشار از منابع گردشگری، بخصوص طبیعت گردی و یکی از مناطق غنی از جاذبه‌های گردشگری آن، استان فارس است. طبیعت دیدنی، جذاب و زیبای استان فارس، جلوه اعجاب انگیز از زیبایی‌های طبیعی را به نمایش گذاشته است. از شهرستان‌های مستعد این استان، شهرستان ممسنی است که با وجود توان‌ها و پتانسیل‌های گردشگری فراوان، همچنان برای گردشگران ناآشناست، از طرفی، درصد بیکاری بالا در این منطقه مستلزم استفاده از تمامی امکانات و قابلیت‌ها در جهت رفع محرومیت، ایجاد اشتغال و کسب درآمد است. در این تحقیق کوشش شده است وضعیت گردشگری این شهرستان شود. روش تحقیق در این پژوهش از نوع تحلیلی، توصیفی و پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق را کل گردشگران شهرستان نورآباد ممسنی تشکیل می دهد که تعداد آنها در سال ۱۳۸۶ براساس اطلاعات سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی

گردشگری شهرستان ممسنی ۵۰۰۰۰ نفر برآورده شده است. از این تعداد ۳۸۱ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند و تحقیق از طریق پرسشنامه در سال ۱۳۸۷ طراحی و اجرا شد. همچنین برای تحلیل فضایی مناطق طبیعی شهرستان از نرم افزار Arc GIS استفاده شده است. علاوه، براین به سطح بندی و بررسی دقیق چشم اندازهای طبیعی این شهرستان بر اساس شاخص های نظیر منابع گردشگری، جذابیت های پیرامون، امکانات رفاهی، دسترسی و اجتماعات محلی پرداخته شده است، که نشان دهنده پتانسیل بالای طبیعت گردی این شهرستان و امکانات ضعیف این مناطق است. نتایج تحقیق نشان می دهد که با توجه به اهمیت صنعت گردشگری در جهان امروز و نقش منابع طبیعی در جذب گردشگران و تأثیر آن بر توسعه مناطق مختلف - که نمونه آن شهرستان ممسنی در استان فارس، با دارا بودن مناطق بکر و طبیعی است - می توان با نگاهی مدیریتی و برنامه ریزی صحیح برای این خطه از کشورمان، شاهد تخریب کمتر مناطق طبیعی و محیط پیرامون آن بوده، در نهایت، شاهد محیطی سالم و شکوفا در جهت رفع بخشی از مسایل شهرستان نورآباد ممسنی باشیم.

واژه های کلیدی: گردشگری، اکوتوریسم، نورآباد ممسنی، طبیعت گردی، گردشگران، منابع طبیعی.

مقدمه

گردشگری به عنوان نوعی کاربری و همچنین، صنعتی بالنده، روز به روز اهمیت بیشتری می یابد، زیرا: اول در بسیاری از موارد از جمله سودآورترین انواع کاربری و فعالیت هاست؛ دوم در شرایط صحیح نه تنها فاقد عواقب زیست - محیطی است، بلکه به حفظ و احیای محیط و منابع زیست نیز منجر می گردد؛ سوم اشتغالزاست و افزایش و تکاثر در آمد و توسعه در دیگر بخش های اقتصادی را نیز موجب می گردد؛ چهارم در شرایطی که برنامه ریزی و وضعیت اقتصادی کلان با مشکلات جدی مواجه است، محل

گرایی و استفاده از توان‌های محیطی مناطق پارادایم مسلط بر الگوی توسعه است (بوچانی، ۱۳۸۲، ۵۴). توریسم از مهمترین فعالیت‌های انسانی معاصر است که همراه با به وجود آوردن تغییرات شگرف در سیمای زمین، اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، منش و روش زندگی انسان‌ها را دگرگون می‌سازد (محللاتی، ۱۳۸۰، ۱۳). توریسم هم مانند یک علم و صنعت برای رشد و پیشرفت خود نیاز به پژوهش دارد و نخستین گام برای ارتقای صنعت توریسم، شناخت جاذبه‌های توریستی است (رهنمایی، ۱۳۶۹، ۵). بنابراین، یکی از بخش‌هایی که در صنعت توریسم، مورد توجه گردشگران و جهانگردان قرار گرفته است، صنعت اکوتوریسم است. توریسم سبز، توریسم پایدار و بیوتوریسم واژه‌های متنوعی است که برای گردشگری طبیعت و اکوتوریسم به کار برده می‌شود. اکوتوریسم در فارسی به عنوان طبیعت گردی معنی می‌شود و شامل چشم اندازها و مناظر زیبای طبیعی، مانند: سواحل، دریاچه‌ها، تالاب‌ها، بیشه زارها و مکان‌های سرسبز و خرم، گیاهان وحشی، جنگل‌ها و پارک‌های ملی، نواحی گردشگری، مناطق کوهستانی و بیلاقی است (<http://geography.marivan.blogfa.com>). واژه اکوتوریسم برای اولین بار در سال ۱۹۸۳ توسط هکتور لاسکورن در تشریح سفر به مناطق بکر طبیعی، با هدف طبیعت گردی و با تأکید بر جنبه‌های آموزشی این گردش به کار رفت (بیرانوند، ۱۳۸۷، ۸۴). بنابراین، معرفی و تبیین توانمندی‌های طبیعت گردی (اکوسیستم) نقطه اتصال جغرافیا و جهانگردی (گردشگری) است (قهرمانی مطلق، ۱۳۷۵، ۴). در واقع، در بسیاری از مناطق جهان زیبایی‌های طبیعی و جذابیت‌های زیست - محیطی، علت اولیه و اصلی برای جذب توریست‌ها و توسعه صنعت توریسم بوده‌اند (زاهدی، ۱۳۸۵، ۳۹). بنابراین، باید در اکوتوریسم کوشش شود که با اتخاذ تدابیر مدیریتی، آثار منفی بر محیط طبیعی به حداقل برسد و حق برخورداری از همان مقدار سرمایه طبیعی که در اختیار دیگر نسل‌ها قرار داشته، به رسمیت شناخته شود و استفاده از سرمایه طبیعی در حد بهره آن (نه اصل آن

که موجب نابودی سرمایه طبیعی است) مجاز شمرده شود. سازمان جهانی جهانگردی^۱ رشد سالانه صنعت گردشگری را تا سال ۲۰۱۰ بین ۳/۴ تا ۶/۷ درصد پیش بینی کرده است و اکوتوریسم با رشد سالانه ۳۰ تا ۴۰ درصد، بالاترین رشد را در بخش‌های مختلف گردشگری خواهد داشت و جامعه اکوتوریسم پیش بینی کرده است که در پایان سال ۲۰۱۰ حدود ۵۰ درصد گردشگران متعلق به بخش طبیعت گردی خواهند بود، از همین رو، شاهد آن هستیم که در رقابت تنگاتنگ بین کشورهای گردشگرپذیر، امروز برپایی توره‌های طبیعت گردی جایگاه ویژه‌ای دارد (روزنامه اعتماد، ۱۳۸۶، ۸). یکی از مناطق بسیار زیبا در زمینه طبیعت گردی، شهرستان نورآباد ممسنی است که با داشتن نقاط بکر و دیدنی برای بسیاری از گردشگران همچنان جای ناشناخته‌ای است: برای مثال، می‌توان از مکان‌های دیدنی آن مانند: تنگه بوان، تنگه سا(سام)، تنگه الله، تنگه هرایرز، رودخانه فهلیان، رودخانه کتی (دروغ زن) و روستای پاقلعه نام برد.

با توجه به محرومیت شهرستان نورآباد ممسنی و درصد بیکاری جوانان این منطقه، لازم است با استفاده از همه امکانات و قابلیت‌ها در جهت رفع محرومیت، ایجاد اشتغال و کسب درآمد از راه‌های مختلف اقدام شود. گسترش صنعت گردشگری به عنوان صنعتی که با حوزه‌های مختلفی نظیر: اقتصاد، کشاورزی، فرهنگ، محیط زیست و خدمات در تعامل است، دارای اهمیت فراوان است. تجربیات سایر مناطق جهان نشان داده است که توسعه گردشگری در هر منطقه، باعث رشد و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی آن ناحیه شده است.

بر اساس برنامه چهارم توسعه کشور، ایران باید تا پایان ۱۳۸۸ سالانه میزان حداقل ۵ میلیون گردشگر داشته باشد؛ رقمی که باید تا پایان ۲۰۲۴ به ۲۰ میلیون نفر در سال برسد (وروانی، ۱۳۸۶، ۱۹). بنابراین، با توجه به پیش بینی سازمان جهانگردی در سال ۲۰۱۰، بیش از ۲۳۰ میلیون نفر از منطقه آسیا و اقیانوسیه دیدن می‌کنند (سازمان جهانی

1 - World Tourism Organization

جهانگردی، ۲۰۰۰، ۵-۳). اگر کشور ایران با توجه به قابلیت‌ها و پتانسیل‌های فراوان خویش که از لحاظ جاذبه‌های گردشگری جزو ده کشور اول جهان و از نظر تنوع گردشگری جزو ۵ کشور اول جهان است (سازمان جهانی جهانگردی، ۲۰۰۰، ۱۱)، بتواند تنها ۵ درصد از این مسافران را جذب کند، درآمد ایران بالغ بر ۱۲/۸ میلیارد دلار خواهد بود، در حالی که در سال ۱۹۹۹ فقط نزدیک به ۱/۰۰۸ میلیون جهانگرد از ایران دیدن نمودند (مدهوشی و ناصرپور، ۲۸، ۱۳۸۲). بدین ترتیب، گردشگری برای دست یابی به توسعه گردشگری، به عواملی نظیر: ساختار مناسب سازمانی، برنامه ریزی و آموزش نیروی انسانی، قوانین و مقررات گردشگری و جذب سرمایه وابسته است (سازمان جهانی جهانگردی، ۶۰، ۱۳۷۹). لذا برای ایجاد توسعه پایدار و مناسب صنعت گردشگری وجود مدیریتی توانا و منسجم و هماهنگی بین بخش دولتی و بخش خصوصی بسیار حایز اهمیت است.

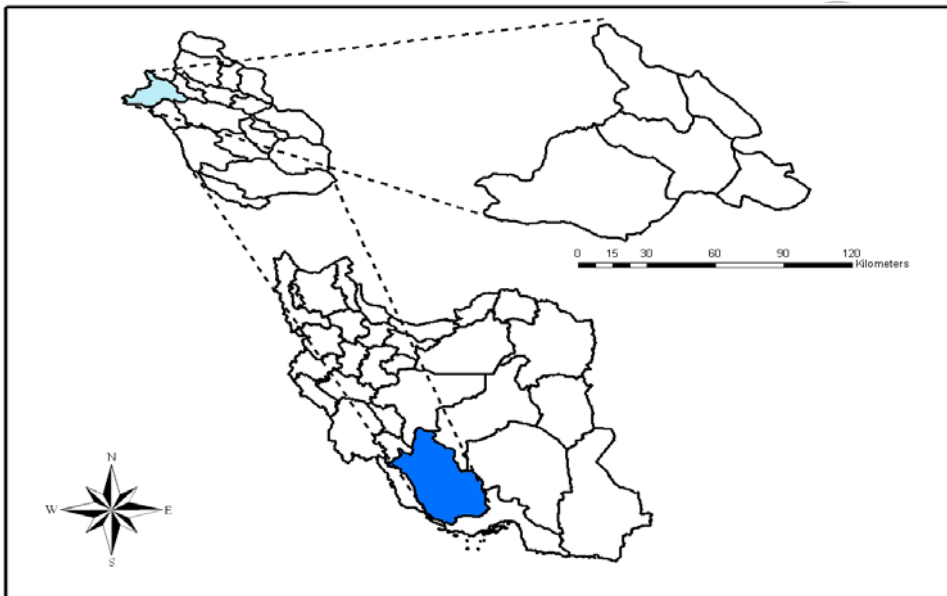
در این مقاله، بررسی و شناسایی قابلیت‌های گردشگری شهرستان ممسنی مورد توجه قرار گرفته است و در پی پاسخ به پرسش‌های مربوط به شناسایی، قابلیت‌ها و طبقه بندی مناطق طبیعی این شهرستان برای جذب گردشگران بوده است.

موقعیت جغرافیایی شهرستان ممسنی

شهرستان ممسنی از شمال و شمال غربی به استان کهگیلویه و بویراحمد، از شمال شرقی به شهرستان سپیدان، از مشرق به شهرستان شیراز و از طرف مغرب به شهرستان دو گنبدان (گچساران) و رودخانه زهره و از طرف جنوب و جنوب غربی به شهرستان کازرون، برازجان و بندر گناوه محدود می شود (سازمان برنامه بودجه، ۱، ۱۳۷۸).

مساحت تقریبی شهرستان ممسنی معادل ۱۵ هزار کیلومتر مربع است و در شمال غربی استان فارس واقع گردیده، دارای آب و هوایی معتدل است (خرمایی، ۷۲، ۱۳۸۶). این شهرستان در عرض شمالی ۳۳ و ۲۹ تا ۳۱ درجه گسترده شده است. طول شرقی آن بین

۵۷ و ۵۰ تا ۷ و ۵۲ درجه است. مرکز شهرستان نورآباد ممسنی با طول جغرافیایی ۳۰-۵۱ شرقی و عرض ۳۰-۵ شمالی قرار گرفته است (هرمزی، ۱۳۸۳: ۹). این شهرستان به پنج بخش: رستم، مرکزی، دشمن زیاری، ماهورمیلاتی و جاوید تقسیم شده است (نقشه شماره ۱).

نقشه شماره ۱: موقعیت فضایی استقرار شهرستان نورآباد ممسنی در استان فارس و کشور ایران

مأخذ: استانداری فارس، ۱۳۸۷

ترسیم: نگارندگان

جاذبه‌های طبیعی شهرستان ممسنی

جاذبه‌های طبیعی شهرستان ممسنی عبارتند از:

- ۱- تنگه بوان؛ ۲- تنگه سا (سام) و آبشار آن؛ ۳- تنگه لاله؛ ۴- تنگه هرایرز؛ ۵- تنگه گجستان؛ ۶- رودخانه فهلیان؛ ۷- رودخانه کتی (دروغ زن)؛ ۸- رودخانه تنگ شیو (پرین)؛ ۹- روستای پاقلعه؛ ۱۰- سر آسیای منصور آباد؛ ۱۱- چشم سرای مراسخون؛

۱۲- دریاچه برم شور ماهور؛ ۱۳- شهر حسن غازی؛ ۱۴- تل چغا؛ ۱۵- مادر دختر بکش؛ ۱۶- سرآب بهرام؛ ۱۷- دیمه میل؛ ۱۸- سرآب رود؛ ۱۹- هفت برم دشمن زیاری؛ ۲۰- تنگه عنا؛ ۲۱- چشمه رضا؛ ۲۲- دره زوال؛ ۲۳- پل بریم؛ ۲۴- دژ سپید؛ ۲۵- چشمه آبگرم ممسنی؛ ۲۶- تنگه انجیرک؛ ۲۷- تنگه نارنجو و ... (مطالعه میدانی، ۱۳۸۷).

برای نمونه برخی از مناطق طبیعی گردشگری شهرستان ممسنی را که نقش مهمی در جهت جذب گردشگر می‌توانند داشته باشند، ذکر می‌کنیم:

تنگه بوان (دره بوان): این تنگه یکی از زیباترین مناظر طبیعی ممسنی و استان فارس است که در ۶ کیلومتری شمال شرقی شهر نورآباد قرار دارد. حمدالله مستوفی می‌گوید: دره ای ست در میان دو کوه، در ۲ فرسخی شمال شرقی نورآباد قرار دارد، که همه درختستان است، به انواع میوه‌ها و هوایی در غایت خوشی و اعتدال، در میان دره رودی بزرگ و روان است (حسینی فسائی، ۱۵۶۲، ۱۳۶۵).

چشمه آبگرم سرآب بهرام: این چشمه در مجاورت جاده آسفالت چنارشیرجان (قائمیه)- نورآباد واقع شده است، آب این چشمه برای درمان برخی از بیماری‌های پوستی مؤثر است، متأسفانه، تاکنون تأسیساتی بهداشتی و ایمنی در حاشیه این چشمه ساخته نشده است. در حوزه شهرستان ممسنی چشمه سارهای متعدد دیگری تاکنون شناخته شده است. (رسولی، ۲۲۵، ۱۳۸۲)

روستای پاقلعه: روستای پاقلعه تا دو سده گذشته، یکی از مکان‌های اتراق موقت عشایر منطقه بوده است که در اوایل دوره قاجاره به روستا تبدیل شده است. نام روستا از قلعه رو تپه نزدیک اخذ شده است. جاذبه‌های گردشگری پاقلعه:

آبشار پاقلعه یکی از زیباترین و بلندترین آبشارهای استان فارس است.

چشمه خطیری در شمال غرب روستا، آب مورد نیاز باغ‌ها و زمین‌های زراعی روستا را تأمین می‌کند.

رودخانه شش پیر در نزدیکی روستا از تنگه‌ای عبور می‌کند که با پوشش انواع درختان جنگلی ناحیه زاگری پوشیده شده است (زنده دل و دستیاران، ۱۳۸۶، ۱۵۱ - ۱۵۲).

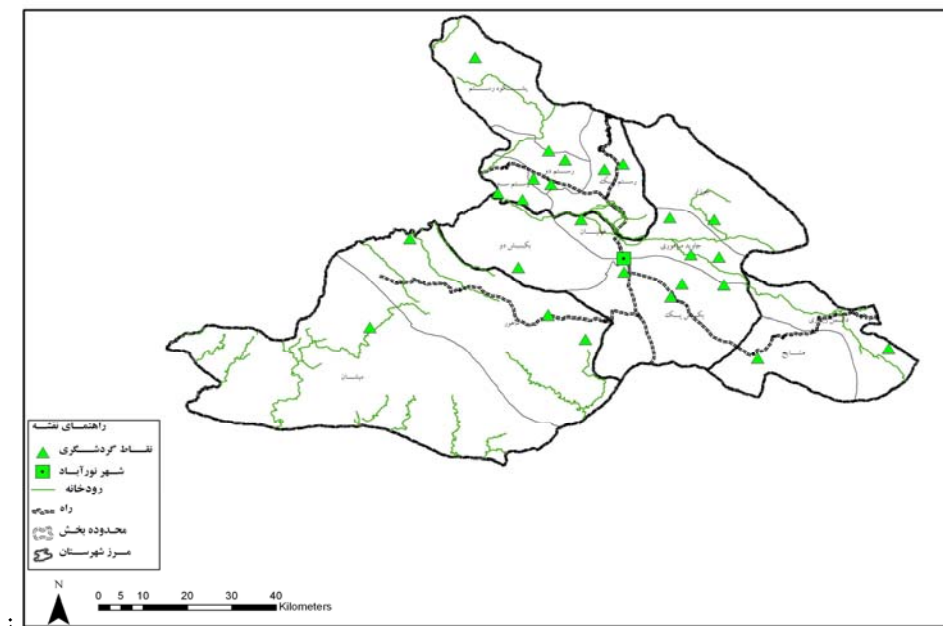
سراب بهرام: در فاصله ۹ کیلومتری شهر نورآباد در سمت راست جاده پایین کوه در محوطه باصفایی که به نام سراب بهرام خوانده می‌شود، نقش برجسته‌ای به طول ۳/۸۵ متر و بلندی ۲/۹۰ متر بر سنگ حجاری کرده‌اند. در این نقش، بهرام دوم در وسط از رو به رو نشسته و در هر جانب او دو نفر از بزرگان ساسانی به حال احترام ایستاده و انگشت سبابه را به احترام رو به بالا نگه داشته‌اند (خرمایی، ۱۳۸۶، ۷۴).

رودخانه فهلیان: این رودخانه از کوه‌های غرب سپیدان سرچشمه می‌گیرد که از ترکیب رودخانه شور و شیرین به وجود آمده است (هرمزی، ۱۳۸۳، ۲۵ - ۲۶).

دیمه میل: در مجاورت برج نورآباد و آتشکده میل ازدها باغستان بسیار زیبا و دل‌انگیزی وجود دارد که در اطراف آن، آب از چشمه سارهای زیبا همواره در حال جوشش است و اطراف آن در بهار پر از گلها و گیاهان خوشبوست و در زمستان مناظر بدیع دارد (<http://www.ngdir.ir>).

هفت برم دشمن زیاری: این گردشگاه در ۵۵ کیلومتری غرب شیراز واقع شده و دارای چشم اندازهای بسیار زیبا از تپه ماهورها و چشمه‌های چند گانه است. آب و هوای آن در زمستان‌ها سرد و خشک و در تابستان‌ها معتدل است. نزدیکی این منطقه به شیراز و تنوع چشم اندازها و آب و هوای مطبوع سبب شده است که در اکثر فصل‌های سال، با وجود کمبود امکانات خدماتی و رفاهی، بسیاری از اهالی شهرستان‌های شیراز، کازرون و سپیدان به این مکان مسافرت کنند. دسترسی به این گردشگاه از دو طریق: یکی جاده شهر نورآباد - شیراز، و دیگری از طریق جاده سراسری شیراز - اهواز که ۱۲ کیلومتر فاصله دارد، امکانپذیر است (<http://www.ngdir.ir>).

قشه شماره ۲۰: پراکنش فضایی مناطق طبیعی شهرستان ممسنی

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان فارس

ترسیم: نگارندگان

اهداف پژوهش

اهداف این پژوهش عبارتند از:

- معرفی پتانسیل‌ها و قابلیت‌های اکوتوریسم شهرستان نورآباد ممسنی؛
- شناخت تنگناها و موانع جاذبه‌های اکوتوریسم شهرستان نورآباد ممسنی؛
- بررسی و شناخت وضعیت فعلی امکانات و تسهیلات مناطق اکوتوریستی در سطح شهرستان نورآباد ممسنی؛
- تبیین ویژگی‌ها و خصوصیات گردشگران و میزان رضایت آنها از امکانات و تجهیزات مناطق طبیعت گردی شهرستان نورآباد ممسنی؛

- ارائه پیشنهادها و راهکارها برای استفاده بهینه و مطلوب از قابلیت‌های اکوتوریسم موجود شهرستان نورآباد ممسنی؛

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های این پژوهش عبارتند از:

- به نظر می‌رسد بین امکانات مناطق طبیعی شهرستان ممسنی و تعداد گردشگران رابطه معناداری وجود دارد؛

- به نظر می‌رسد بین درآمد گردشگران و هزینه گردشگری رابطه معناداری وجود دارد؛

- به نظر می‌رسد بین جنس (مرد یا زن) گردشگران و علاقه به مناطق طبیعی رابطه معناداری وجود دارد؛

- به نظر می‌رسد بین احساس مسئولیت مردم و حفظ مکان‌های طبیعی رابطه معناداری وجود دارد.

روش تحقیق

در این تحقیق با توجه به هدف تحقیق (تحلیلی بر وضعیت گردشگری طبیعت گردی شهرستان نورآباد ممسنی) از روش تحلیلی، توصیفی و پیمایشی استفاده شده است. بر اساس آمار اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان ممسنی در سال ۱۳۸۶ تعداد ۵۰۰۰۰ هزار نفر از این شهرستان دیدن کرده‌اند (مصاحبه با مسؤول سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی شهرستان نورآباد ممسنی، ۱۳۸۷).

در این تحقیق، برای بررسی توزیع فضایی مناطق طبیعی گردشگری از نرم افزار Arc GIS استفاده شده است. همچنین، با توجه به حجم جامعه و واریانس محاسبه شده برخی

از متغیرها در مرحله پیش آزمون، از فرمول کوکران برای برآورد حجم نمونه استفاده شد.

تجزیه و تحلیل داده‌های این مطالعه در دو سطح آمار توصیفی و آمار استنباطی انجام شده است. در سطح آمار توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری، نظیر: فراوانی، درصد، میانگین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و مفروضات آزمون‌های آماری، از آزمونهای pearson (پیرسون)، لوین، T-Test و کندال استفاده شده است. ابزار تجزیه و تحلیل، رایانه و نرم افزار spss است که با استفاده از جداول و نمودارها و آزمونهای آماری موجود در اطلاعات خام پردازش گردید. حجم نمونه به قرار زیر محاسبه شد:

$$n = \frac{(1.96)^2 \cdot (0.5) \cdot (0.5)}{(0.05)^2} = 381$$

$$n = \frac{1}{1 + \frac{1}{50000} \left(\frac{(1.96)^2 (0.5) \cdot (0.5)}{(0.05)^2} - 1 \right)}$$

به منظور سنجش پایایی پرسشنامه تحقیق، مناسبترین روش با توجه به استفاده از طیف ۵ درجه ای لیکریت، روش آلفای کرنباخ است، این روش با استفاده از رایانه و نرم افزار spss صورت گرفته که نتایج آن در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول شماره ۱: آلفای محاسبه شده

بین احساس مسئولیت مردم و حفظ محیط زیست	رابطه بین جنس (مرد- زن) گردشگران و رضایت از مناطق طبیعی	رابطه درآمد گردشگران و هزینه گردشگری	رابطه امکانات و تعداد گردشگران
/۷۲۱۸	/۷۱۸۱	/۷۶۷۳	/۷۳۴۴

طبق قاعده تجربی، آلفا دست کم باید $0/7$ باشد تا بتوان مقیاس را دارای پایایی به شمار آورد (داوس، ۲۵۳، ۱۳۸۱). در این تحقیق، آلفای محاسبه شده اعداد مطلوبی هستند و نشان می‌دهد که گویه‌ها از همسازی و پایداری درونی بسیار بالای برخوردارند.

یافته‌های پژوهش اطلاعات توصیفی

در مطالعه حاضر از کل نمونه آماری که بالغ بر ۳۸۱ نفر بود، ۸۰ درصد مرد و ۲۰ درصد زن هستند. از این تعداد $6/7$ درصد زیر ۲۰ سال، $39/5$ درصد بین ۲۰ تا ۲۹ سال، $19/9$ درصد بین ۳۰ تا ۳۹ سال، $16/9$ درصد بین ۴۰ تا ۴۹ سال و $12/7$ درصد بالاتر از ۵۰ سال است. از این تعداد، میزان تحصیلات $7/7$ درصد زیر دیپلم، $10/9$ درصد دیپلم، $29/9$ درصد فوق دیپلم، $33/6$ درصد لیسانس و $14/9$ درصد فوق لیسانس و بالاتر دارند و از این تعداد پاسخگویان، $41/5$ درصد شغلشان دولتی، $23/6$ درصد آزاد، $10/4$ درصد کارمند، $7/5$ درصد کارگر و $2/7$ سایرین هستند و میزان درآمد $5/3$ درصد زیر ۱۰۰ هزار تومان، $6/6$ درصد بین ۱۰۰ تا ۲۰۰ هزار تومان، $18/9$ درصد بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ هزار تومان، و $42/5$ درصد بین ۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومان و $18/9$ درصد بالای ۴۰۰ هزار تومان است. از این تعداد پاسخگویان $73/3$ درصد اولین بار، $15/8$ درصد دومین بار، $3/5$ سومین بار، $3/07$ چهارمین بار و $4/1$ پنجمین بار به مناطق طبیعی ممسنی سفر کردند. از تعداد پاسخگویان $77/9$ درصد با انگیزه تفریحی، $7/4$ درصد با انگیزه دیدار اقوام و خویشان، $5/1$ درصد با انگیزه علمی، $6/4$ درصد با انگیزه اقتصادی و $2/8$ درصد با انگیزه فرهنگی به مناطق طبیعی سفر کردند و از این تعداد $5/1$ درصد از طریق رادیو، $13/8$ درصد از طریق تلویزیون، $6/4$ درصد از طریق نشریات، $22/3$ درصد از طریق اینترنت و $52/5$ درصد از طریق دوستان و قوم و خویشان از این مناطق اطلاع پیدا کردند. از این تعداد پاسخگویان نسبت به سفارش به دیگران برای دیدار از مناطق طبیعی ممسنی، $95/3$

درصد جواب مثبت دادند و ۴/۳ منفی گفتند و نسبت به تکرار حضور خود در مناطق طبیعی ممسنی، ۹۵/۸ درصد مثبت و ۴/۱ درصد منفی پاسخ دادند و رضایت گردشگران از مناطق، ۹۳ درصد گزینه بله و ۶/۶ درصد گزینه نه را پاسخ گفتند.

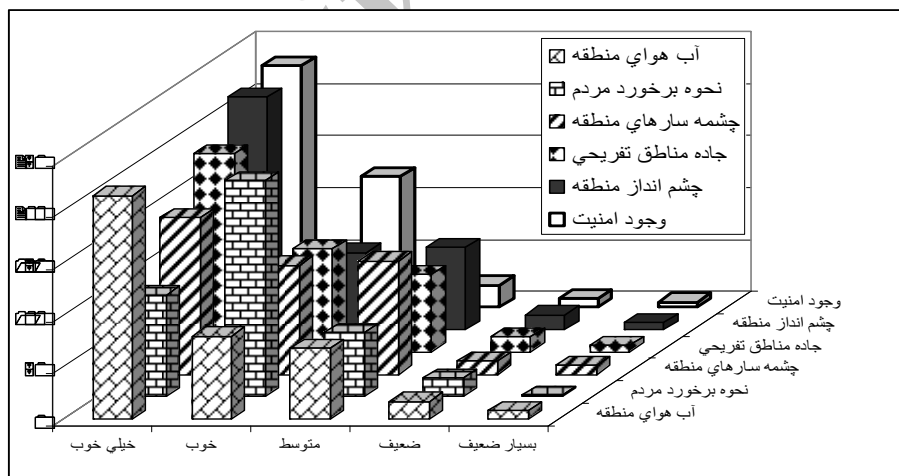
جدول ۲: میزان رضایت گردشگران از گویه‌های مطرح شده به عنوان جاذبه‌های طبیعی

گردشگری شهرستان ممسنی

واریانس	میانگین	فراوانی مشاهده شده The observed N					فراوانی شاخص
		بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	خوب	خیلی خوب	
۱	۴/۲۴	۸	۱۷	۶۸	۸۰	۲۱۵	آب هوای منطقه
/۸۳۵	۴/۱۹	۲	۱۸	۶۲	۲۰۸	۹۸	نحوه برخورد مردم
/۹۵۸	۴	۹	۱۳	۱۰۹	۱۰۵	۱۵۱	چشمه سارهای منطقه
/۹۷۱	۴/۱۹	۶	۱۴	۷۵	۹۹	۱۹۱	جاده مناطق تفریحی
/۸۷۱	۴/۳۰	۷	۱۴	۷۹	۷۴	۲۲۴	چشم انداز منطقه
/۵۸۴	۴/۴۸	۵	۸	۲۱	۱۲۶	۲۳۲	وجود امنیت

در جدول شماره ۲ گویه‌های مطرح شده به عنوان جاذبه‌های گردشگری شهرستان ممسنی محسوب می‌شود. اولین گویه آن آب و هواست و از نکات مهم در گردشگری، علاوه بر عناصری نظیر: میراث فرهنگی، امنیت، مکانیابی نقاط و محل‌های گردشگری، در نظر گرفتن شرایط آب و هوایی به لحاظ ریزش‌های جوی، ویژگی‌های دمایی، احتمال رخدادها، سرما و گرمای شدید، کولاک برف و یخبندان و نظایر آن است که با آگاهی از آنها فصل‌های مشخص سال را انتخاب و برای سفر برنامه ریزی می‌کنند (بینش، ۲۴، ۱۳۸۳؛ برگرفته از: سازمان هواشناسی، ۱۶، ۱۳۸۲). پس از آب هوا، نحوه برخورد مردم ذکر شده است، و نباید فراموش کرد که نگاه مردم مناطق به توریسم تأثیر

زیادی در میل و رغبت گردشگران به آن مناطق دارد. بنابراین، نوعی ارتباط فرهنگی در این میان اتفاق خواهد افتاد که خود می تواند یک جاذبه فرهنگی محسوب شود. گزینه بعدی چشمه سارهای منطقه است و امروزه چشمه و چشمه-سارها، یکی از نمونه‌های موجود در طبیعت هستند که زیبایی و طراوت خاصی به مناطق طبیعی مورد توجه گردشگران داده، نقش مهمی در جذب گردشگران است. چهارمین جاذبه، جاده مناطق شهرستان است، که امروز گلوگاه توسعه و پیشرفت وجود شبکه ارتباطی است و یکی از این شبکه‌های ارتباطی، جاده می باشد، که در جهت رونق اقتصادی مناطق نقش بسزایی دارد. بنابراین، وجود جاده برای مناطق گردشگری نیازی اساسی است، تا شاهد جذب گردشگر باشیم. گزینه بعدی چشم انداز منطقه است، در واقع، چشم اندازه‌های زیبا و دلنشین نقش بی بدیلی در جذب گردشگران دارد. آخرین مورد ذکر شده وجود امنیت است؛ به طوری که اکثر کارشناسان توسعه معتقدند که امنیت و توسعه دو روی یک سکه هستند که هر یکی بدون دیگری به دست نمی آید.

نمودار ۱: میزان رضایت گردشگران از گویه‌های مطرح شده به عنوان جاذبه‌های طبیعی گردشگری

شهرستان ممسنی

جدول ۳: مهمترین موانع و مشکلات به عنوان دافعه‌های مناطق طبیعی گردشگری شهرستان ممسنی

واریانس	میانگین	فراوانی مشاهده شده The observed N					فراوانی شاخص
		بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	خوب	خیلی خوب	
۱/۸۸۹	۴/۰۲	۱۳۵	۱۴۴	۸۴	۱۵	۷	پارکینگ در مناطق
۱/۰۴۶	۳/۸۰	۱۰۵	۱۳۸	۱۰۶	۱۹	۱۶	سرویس بهداشتی
۱/۱۵۰	۳/۶۰	۹۷	۱۱۰	۱۴۰	۱۳	۲۴	تأسیسات زیربنایی
۱/۱۰۴	۳/۶۴	۹۷	۱۰۹	۱۲۶	۴۱	۹	توجه دولت به مناطق
۱/۵۵	۳/۸۶	۱۶۴	۸۹	۷۲	۲۳	۲۶	سرمایه گذاری بخش خصوصی
۱/۹۴۷	۴/۰۵	۱۶۵	۸۴	۸۷	۱۷	۵	وضعیت رفاهی و اقامتی
۱/۳۵	۴	۱۸۷	۲۶	۹۱	۱۹	۱۵	برخورد گردشگران با محیط طبیعی
۱/۱۷۵	۳/۶۲	۱۰۱	۱۱۱	۱۲۰	۳۵	۱۷	استفاده مطلوب از آب مناطق
۱/۳۱۴	۳/۹۶	۱۶۲	۱۱۲	۷۴	۱۱	۲۱	حفاظت از محیط طبیعی مناطق

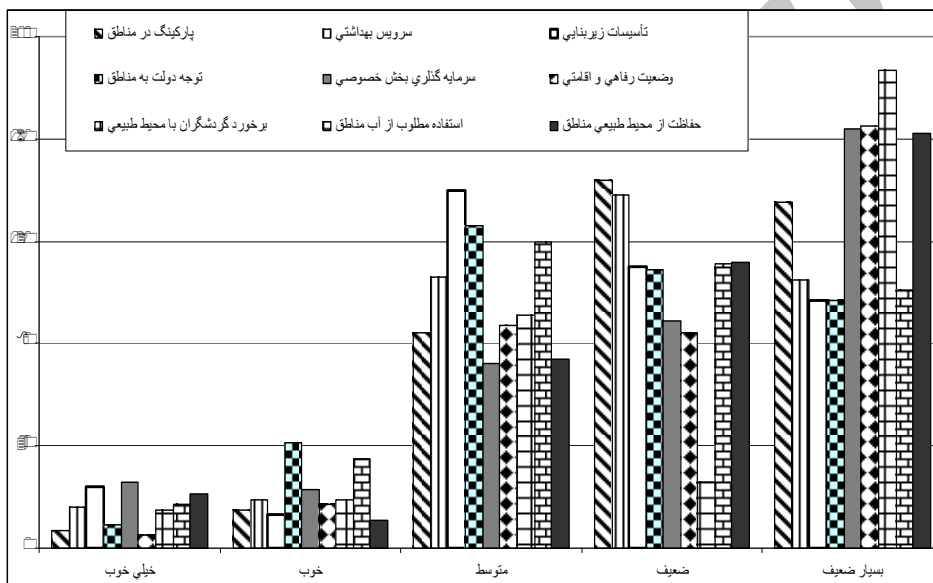
در جدول شماره ۳ دافعه‌های مناطق طبیعی شهرستان ممسنی ذکر شده است. اولین مورد، نبودن پارکینگ در این مناطق است. با توجه به زندگی ماشینی و وجود وسایل نقلیه برای سفر، وجود پارکینگ برای مناطق گردشگری یک ضرورت محسوب می شود. گزینه بعدی نبودن سرویس بهداشتی است، که با توجه به اهمیت بهداشت و سلامت جامعه اهمیت آن در مناطق گردشگری دوچندان است. سومین مورد این دافعه‌ها، تأسیسات زیربنایی است و وجود آن، یکی از ارکان‌های اصلی در جذب گردشگر در هر مکان گردشگری است که ارقام ذکر شده، بسیار نامناسب است.

موانع بعدی در مناطق طبیعی شهرستان ممسنی، بی توجهی برنامه ریزان به این مناطق است. در دنیای امروزی، نقش برنامه ریزان و بستر سازی برای احیای مناطق گردشگری بر هیچ کسی پوشیده نیست، چرا که آنها می توانند با سرمایه گذاری یا جذب سرمایه، در توسعه و رفع کمبودهای این مناطق اقدام کنند. پنجمین دافعۀ مناطق طبیعی شهرستان ممسنی، عدم سرمایه گذاری بخش خصوصی است که در جهان فعلی به عنوان عامل مهم و اساسی در پیشرفت ممالک محسوب می شود. می توان گفت هر منطقه ای که بخواهد به توسعه واقعی و همه جانبه برسد، راهی جز جذب سرمایه گذاری خصوصی ندارد. مناسب نبودن وضعیت رفاهی و اقامتی، یکی دیگر از مشکلات و موانع گردشگری شهرستان ممسنی است. در واقع، دسترسی به اماکن رفاهی و اقامتی برای گردشگران بسیار حایز اهمیت و برای سفر به مناطقی که کمبود آن احساس می شود، بسیار مؤثر است. نحوه برخورد گردشگران با محیط مناطق طبیعی، از دیگر موانع گردشگری است. امروز حفاظت از محیط طبیعی به عنوان نمادی از فرهنگ عمومی محسوب می شود. در واقع، این میراث تنها متعلق به نسل امروزی نیست، بلکه حقی که ما از این گنجینه داریم، به همان اندازه نسل های آینده نیز از آن باید برخوردار باشند. نتایج این تحقیق دلیلی بر برخورد ضعیف گردشگران با محیط طبیعی است. چگونگی استفاده از آب مناطق گردشگری ممسنی یکی از سؤال های مورد پرسش از گردشگران است. وجود ریزش های جوی و چشمه سارها و رودخانه های مناسب، و توجه خاص دولت و حمایت از بخش های خصوصی در جهت مهار و کنترل آب این منطقه، علاوه بر تقویت کشاورزی شهرستان، قادر است جاذبه های دیگری در زمینه گردشگری بیافریند. نتایج این امر، بی توجهی و عدم استفاده از آب این منطقه از کشور را گوشزد می نماید. چگونگی حفاظت از محیط طبیعی مناطق گردشگری شهرستان ممسنی به عنوان آخرین دافعۀ گردشگری شهرستان مورد پرسش قرار گرفت و از آنجایی که ارزش محیط طبیعی و نقش آن در حیات بشری بر همگان آشکار است، تمامی کشورها از این سرمایه خدادادی به بهترین شیوه حمایت

می‌کنند؛ حتی بعضی از کشورها فراتر از این مسأله حرکت کردند و احزاب و گروه‌های خودجوش تشکیل دادند و برای دفاع از اهداف خود در پارلمان کشورشان نماینده نیز دارند. نتایج، حکایت از بی توجهی به این مسأله حیاتی برای نسل امروز و فردای این مملکت دارد، و چاره اندیشی اساسی را طلب می‌نماید.

نمودار ۲: مهمترین موانع و مشکلات به عنوان دافعه‌های مناطق طبیعی گردشگری شهرستان ممسنی

آزمون فرضیات

رابطه امکانات مناطق طبیعی و تعداد گردشگر:

بین امکانات مناطق طبیعی شهرستان ممسنی و تعداد گردشگران ورودی رابطه معناداری وجود دارد. چون سطوح سنجش متغیرهای مستقل و وابسته به ترتیب (فاصله‌ای - فاصله‌ای) بوده است؛ لذا از آزمون pearson (پیرسون) استفاده شده است و چون سطح معناداری محاسبه شده $\text{Sig} = 0/06$ از سطح معناداری مورد نظر $\alpha = 0/05$ بیشتر است، لذا این فرضیه تأیید نمی‌شود. به عبارتی، با توجه به یافته‌های به دست آمده، وضعیت امکانات موجود تأثیری در افزایش گردشگران ورودی نداشته است. به عبارت دیگر، بین این دو

متغیر رابطه خطی معناداری وجود ندارد. از این رو، استنباط می‌شود که گردشگران فارغ از اینکه مکان گردشگری مورد نظر از چه امکاناتی برخوردار است؛ صرفاً به دلیل جذابیت و زیبایی منطقه مورد نظر، اقدام به سفر کرده‌اند. جدول ۷ نتایج مربوط به آزمون پیرسون را نشان می‌دهد.

جدول ۴: آزمون χ^2 پیرسون برای بررسی رابطه امکانات مناطق طبیعی و تعداد گردشگران

نوع آزمون	تعداد	میزان همبستگی	سطح معناداری
χ^2 پیرسون	۳۸۵	/۰۴۸	/۰۶

رابطه بین درآمد گردشگران و هزینه گردشگری

به نظر می‌رسد بین درآمد گردشگران و هزینه گردشگری رابطه معناداری وجود دارد. برای سنجش متغیرها و آزمون فرضیه فوق از آزمون پیرسون استفاده شده است، زیرا سطوح سنجش متغیرهای مستقل و وابسته هر دو فاصله ای-فاصله‌ای بوده‌اند. با توجه به اینکه سطح معناداری محاسبه شده ($\text{Sig}=0/000$) از سطح معناداری مورد نظر ($\alpha=0/05$) کمتر بوده، لذا این فرضیه تأیید می‌شود. به عبارتی، با توجه به یافته‌های به دست آمده، بین درآمد گردشگران و هزینه گردشگری رابطه بسیار معناداری وجود دارد. ضمناً نوع رابطه مستقیم است؛ یعنی هرچه درآمد افراد بیشتر باشد، به همان اندازه پرداخت هزینه گردشگری راحت‌تر است و برعکس. همچنین، شدت رابطه بین این دو متغیر 0/62 است. این امر بیانگر همبستگی متوسط به بالاست. جدول ۶ نتایج مربوط به آزمون پیرسون را نشان می‌دهد.

جدول ۵: آزمون χ^2 پیرسون برای بررسی رابطه درآمد گردشگران و هزینه گردشگری

نوع آزمون	تعداد	میزان همبستگی	سطح معناداری
χ^2 پیرسون	۳۸۵	/۶۲	۰/۰۰۰

رابطه بین جنس گردشگران (مرد یا زن) و علاقه به طبیعت گردی

به نظر می رسد بین جنس گردشگران (مرد یا زن) و علاقه به طبیعت رابطه معناداری وجود دارد. چون سطح سنجش متغیر مستقل (اسمی دو حالتی) و سطح سنجش متغیر وابسته ای (فاصله ای) است، لذا از آزمون T-Test (آزمون تفاوت میانگین‌ها) استفاده شده است. نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که بین میانگین علاقه به طبیعت گردی به تفکیک جنس گردشگران (مرد - زن) تفاوت معناداری وجود دارد، زیرا $\text{Sig} = 0/032 < 0/05$.
جدول ۸، ۹، ۱۰ مربوط به این فرضیه است.

جدول ۶: آزمون لوین فرضیه رابطه بین جنس گردشگران (مرد-زن) و علاقه به طبیعت گردی

سطح معناداری	کمیت f	نوع آزمون
۰/۰۰۰	۴۶/۰۲۳	لوین

جدول فوق نشان می‌دهد که واریانس‌ها همگن نیستند. در این صورت، در جدول پایینی باید قضاوت از روی ردیف مربوط به ستون نابرابری‌ها صورت پذیرد.

جدول ۷: آزمون T-Test (جنس گردشگران - علاقه به طبیعت گردی)

تفاوت میانگین‌ها	سطح معناداری	درجه آزادی	کمیت t	برابری واریانس‌ها
۱/۱۳۵۴	۰/۰۰۳	۲۳۶	۲/۵۵۲	برابری واریانس‌ها
۱/۰۷۲۶	۰/۰۳۲	۳۱/۸۴۶	۱/۴۲۲	نابرابری واریانس‌ها

در واقع، جدول ۷ نشان می‌دهد که بین میزان علاقه مردان و زنان در خصوص علاقه به طبیعت گردی تفاوت معناداری وجود دارد؛ یعنی با توجه به جدول ۸ مردها علاقه بیشتری نسبت به زنان در خصوص طبیعت گردی دارند.

جدول ۸: آمارهای توصیفی علاقه به طبیعت گردی به تفکیک جنس آنها

اشتباه معیار از میانگین	انحراف معیار	میانگین	تعداد	جنس گردشگران
۲۷۰۴ /	۳/۱۶۲۲	۲۰/۲۶	۳۱۲	مرد
۱/۱۸۱۰	۴/۲۸۱۷	۱۶/۲۴	۷۷	زن

رابطه بین احساس مسؤولیت مردم و حفظ مکان‌های طبیعی

برای آزمون فرضیه فوق از ضریب همبستگی کندال استفاده شد. نتایج به دست آمده از این آزمون، حاکی از آن است که چون سطح معنی داری محاسبه شده ($\text{sig}0/000$) کمتر از سطح معناداری ($\alpha= 0/05$) بوده است، بنابراین، از لحاظ آماری همبستگی بین دو متغیر مذکور معنادار است. میزان همبستگی بین دو متغیر فوق ۵۱٪ درصد بوده که در سطح معنی داری بیانگر همبستگی مستقیم و به بالاست. نوع همبستگی بین دو متغیر، احساس مسؤولیت و حفظ مکان‌های طبیعی همبستگی خطی است؛ یعنی با احساس مسؤولیت بیشتر مردم در مکان‌های طبیعی باعث حفظ این مکان‌های برای گردشگران خواهد شد. جدول ۵ نتایج مربوط به آزمون کندال را نمایش می‌دهد.

جدول ۹: آزمون ضریب همبستگی کندال برای بررسی احساس مسؤولیت مردم و حفظ مکان‌های

طبیعی

سطح معناداری	میزان همبستگی	تعداد	آزمون
۰/۰۰۰	۰/۵۱	۳۸۵	ضریب کندال

سطح بندی پتانسیل‌های مناطق گردشگری شهرستان ممسنی

مناطق طبیعی به عنوان یکی از جاذبه‌های توریستی، در طول تاریخ مورد توجه بوده و در قرون اخیر نقش بی بدیلی در جذب گردشگران داشته اند. از این رو، سطح بندی و

بررسی دقیقتر این گونه چشم اندازه‌ها بسیار با اهمیت است، چرا که ارزیابی و سطح بندی سیستم‌های اکوتوریسم از یک سو گردشگران را در انتخاب سایت‌های طبیعت گردی و از سوی دیگر، در افزایش نتیجه رضایت آنها کمک می‌کند و آنها را به کنش‌های مسؤولانه تشویق می‌کند و فراتر از آن مدیران نیز می‌توانند درک بهتر و صحیح تری از چگونگی برخورد با این گونه محیط‌ها به دست آورند (زمردیان، ۱۳۸۲، ۸۹). در این نوشتار با استفاده از یک مدل ارائه شده توسط منبع فوق که عبارتند از: منابع گردشگری (طبیعی - فرهنگی)؛ جذابیت‌های پیرامون، امکانات رفاهی توریست (آموزشی - تفریحی و زیر بنایی)؛ دسترسی و اجتماعات محلی. بنابراین، با توجه به این که یکی از شاخص‌های امکانات رفاهی این مدل، مسایل زیربنایی منطقه است و هر مکان طبیعی همه این زیر مجموعه شاخص زیر بنایی را ندارد، در این تحقیق، این شاخص به شش شاخص جداگانه (راه، تلفن، برق، گاز، سرویس بهداشتی و پارکینگ) تقسیم شده؛ آن گاه با توجه به امتیازهای داده شده به هر یک از این مؤلفه‌ها در مناطق مورد مطالعه و با استفاده از فرمول زیر سطح و رتبه بندی هر کدام از آنها تعیین شده است (به: جدول ۱۰).

$$E_p = \frac{\sum P}{\sum N}$$

E_p = پتانسیل طبیعت گردی

P = جمع امتیازهای مثبت

N = جمع امتیازهای منفی

جدول ۱۰: ماتریس مربوط به امتیازها و پتانسیل‌های اکوتوریسم شهرستان ممسنی

جداییت‌های پیرامونی					منابع گردشگری		مؤلفه‌ها
هوای خوب و راحتی هیدرولیک	ورزش‌های کوهستانی و زمستانی	عناصر زیست - محیطی	فضای سبز	آب گوارا	طبیعی	فرهنگی	
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	تنگه بوان
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	تنگه سام
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	تنگه لاله
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	تنگه هراریز
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	تنگه گجستان
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	تنگه انجیرک
۱	۱	۱	-	-	۱	۱	تنگه عنا
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	رودخانه فهلیان
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	رودخانه کتی
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	رودخانه تنگ شیو
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	سر آسیاب منصور آباد
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	چشم سرای مراسمون
۱	-	-	۱	-	۱	-	دریاچه برم شور
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	شهر ایران غازی
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	تُل چغا
۱	۱	-	۱	۱	۱	-	مادر دختر بکش
۱	-	۱	۱	۱	۱	۱	سرآب بهرام
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	دیمه میل
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	سرآب رود
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	هفت برم دشمن زیاری
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	دره زوال
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	پل بریم

۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	دژسپید
۱	-	-	-	۱	۱	-	چشمه آبگرم ممسنی
۱	-	۱	۱	۱	۱	-	چشمه رضا
۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	روستای پاقلعه
۱	۱	۱	۱	۱	۱	-	تنگه نارنجون
۲۷	۲۳	۲۴	۲۵	۲۵	۲۷	۷	جمع امتیازات
۰	۴	۳	۲	۲	۰	۲۰	

ادامه جدول ۱۰: ماتریس مربوط به امتیازها و پتانسیل‌های اکوتوریسم شهرستان ممسنی

امکانات رفاهی توریست							مؤلفه‌ها	
نام محل	پارکینگ	سرویس بهداشتی	گاز	تلفن	راه	بازار	مؤلفه‌ها	مؤلفه‌ها
تنگه بوان	۱	-	-	-	۱	۱		
تنگه سام	-	۱	-	۱	۱	۱		
تنگه لاله	۱	-	-	-	۱	۱		
تنگه هراریز	-	-	-	-	-	۱		
تنگه گجستان	۱	-	-	-	-	۱		
تنگه انجیرک	-	۱	-	۱	-	۱		
تنگه عنا	۱	-	-	۱	۱	۱		
رودخانه فهلیان	-	۱	-	۱	۱	۱		
رودخانه کتی	-	۱	-	۱	۱	۱		
رودخانه تنگ شیو	-	۱	-	۱	۱	۱		
سر آسیاب منصور آباد	-	۱	-	۱	۱	-		
چشم سرای مراسخون	-	۱	۱	-	۱	۱		
دریاچه برم شور	-	-	-	-	-	۱		
شهر ایران غازی	-	۱	-	-	۱	-		
تُل چغا	-	۱	-	-	۱	-		

-	۱	-	-	-	۱	-	۱	مادر دختر بکش
-	۱	-	-	-	۱	۱	۱	سرآب بهرام
-	۱	۱	-	-	۱	۱	۱	دیمه میل
-	۱	-	-	-	۱	-	۱	سرآب رود
-	۱	۱	-	-	۱	۱	۱	هفت برم دشمن زیاری
-	۱	-	-	-	-	-	۱	دره زوال
-	۱	-	۱	-	۱	۱	۱	پل بریم
-	۱	-	-	-	۱	۱	۱	دژسپید
-	-	-	-	-	-	۱	۱	چشمه آبگرم ممسنی
-	۱	-	-	-	۱	۱	۱	چشمه رضا
-	۱	۱	-	-	۱	۱	۱	روستای پاقلعه
-	-	-	-	-	-	-	۱	تنگه نارنجون
۰	۲۲	۵	۱	۳	۱۹	۱۶	۲۷	جمع امتیازات
۲۷	۵	۲۲	۲۶	۲۴	۸	۱۱	۰	

ادامه جدول ۱۰: ماتریس مربوط به امتیازها و پتانسیل‌های اکو توریسم شهرستان ممسنی

EP	جمع امتیازها		اجتماعات محلی	دسترسی		مؤلفه‌ها	نام محل
	مختص	مبصر		مجاور با روستا و غیره	فقدان موانع اداری		
۲/۶	۵	۱۳	۱	۱	۱		تنگه بوان
۳/۵	۴	۱۴	۱	۱	۱		تنگه سام
۲	۶	۱۲	۱	۱	۱		تنگه لاله
۱/۲۵	۸	۱۰	۱	۱	۱		تنگه هرازیز
۱/۲۵	۸	۱۰	۱	۱	-		تنگه گجستان
۲	۶	۱۲	۱	۱	۱		تنگه انجیرک
۲	۶	۱۲	۱	۱	۱		تنگه عنا

تحلیلی بر وضعیت گردشگری شهرستان نورآباد ممسنی / ۷۳

۳/۵	۴	۱۴	۱	۱	۱	رودخانه فهلیان
۳/۵	۴	۱۴	۱	۱	۱	رودخانه کتی
۳/۵	۴	۱۴	۱	۱	۱	رودخانه تنگ شیو
۲/۶	۵	۱۳	۱	۱	۱	سر آسیاب منصور آباد
۲/۶	۵	۱۳	۱	۱	-	چشم سرای مراسخون
۱/۶۳	۱۱	۷	۱	۱	۱	دریاچه برم شور
۲	۶	۱۲	۱	۱	۱	شهر ایران غازی
۲	۶	۱۲	۱	۱	۱	تُل چغا
۱/۵۷	۷	۱۱	۱	۱	۱	مادر دختر بکش
۲/۶	۵	۱۳	۱	۱	۱	سرآب بهرام
۳/۵	۴	۱۴	۱	۱	-	دیمه میل
۲	۶	۱۲	۱	۱	۱	سرآب رود
۲/۶	۵	۱۳	۱	۱	-	هفت برم دشمن زیاری
۱/۵۷	۷	۱۱	۱	۱	۱	دره زوال
۲/۴	۵	۱۲	۱	۱	-	پل بریم
۳/۲۵	۴	۱۳	۱	۱	۱	دژسپید
۱/۸	۱۰	۸	۱	۱	۱	چشمه آبگرم ممسنی
۱/۵۷	۷	۱۱	۱	۱	-	چشمه رضا
۳/۲۵	۴	۱۳	۱	۱	-	روستای پاقلعه
۱/۶۲	۸	۱۳	۱	۱	۱	تنگه نارنجون
	۱۵۳		۲۷	۲۷	۱۹	جمع امتیازات
		۱۶۱	۰	۰	۷	

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان فارس، ۱۳۸۸

محاسبات و تنظیم: نگارندگان

نتایجی که از جدول (۹) حاصل می شوند، عبارتند از:

- ۱- در میان مناطق طبیعی شهرستان ممسنی، مکان‌هایی همچون: تنگه سام، رودخانه فهلیان، رودخانه کتی، رودخانه تنگ شیو، دیمه میل، دژ سپید و روستای پاقلعه به دلیل امتیازهای بالا، دارای بیشترین پتانسیل اکوتوریستی (بالاتر از ضریب ۳) بوده، لذا از این نظر در سطح یا رتبه اول قرار می گیرند.
- ۲- تنگه بوان، تنگه هرا ریز، تنگه انجیرک، تنگه عناء، سرآسیاب منصورآباد، چشم سرای مراسخون، شهر ایران غازی، تل چغا، سرآب بهرام، سرآب رود، هفت برم دشمن زیاری و پل بریم، با دارا بودن پتانسیل اکوتوریسمی (ضریب بالاتر از ۲ و کمتر از ۳)، در سطح یا رتبه دوم قرار می - گیرند.
- ۳- تنگه هرا ریز، تنگه گجستان، مادر دختر بکش، دره زوال، چشمه رضا و تنگه نارنجون با داشتن پتانسیل اکوتوریسمی (ضریب بالاتر از ۱ و کمتر از ۲) در سطح یا رتبه سوم قرار می گیرند.
- ۴- دریاچه برم شور و چشمه آبگرم نورآباد ممسنی با داشتن توانهای طبیعت گردی (ضریب کمتر از ۱) دارای کمترین پتانسیل طبیعت گردی در شهرستان نورآباد ممسنی، در سطح یا رتبه چهارم قرار می گیرند.
- ۵- جمع امتیازها در ستون هر یک از شاخص‌ها مؤید آن است که امکانات اقامتگاهی، سرویس بهداشتی و گازرسانی به روستاهای مناطق طبیعی بسیار ضعیف و نزدیک به صفر است. پارکینگ و راه بیشترین امتیازهای منفی را به خود اختصاص داده، کمبود محسوسی را به نمایش می گذارند.
- ۶- ستون مربوط به منابع گردشگری نشان می دهد که نواحی مورد مطالعه، نه تنها دارای پتانسیل توریسم طبیعی هستند، بلکه از توان‌های توریسم فرهنگی نیز بهره مندند.

نتیجه گیری

در طی چند دهه اخیر، گردشگری یکی از اهرم‌های اصلی توسعه اجتماعی و اقتصادی بسیاری از مناطق بوده است؛ به طوری که با این رشد فزاینده در آینده نه چندان دور به بزرگترین صنعت تبدیل خواهد شد. بخش اکوتوریسم در میان دیگر بخش‌های صنعت گردشگری بالاترین رشد را خواهد داشت. در این زمینه، کشور ایران در سطح بسیار بالایی نسبت به دیگر کشورها قرار دارد و از جایگاه والایی برخوردار است. بنابراین، با برنامه ریزی و مدیریت درست و شناسایی و سرمایه گذاری مناسب، می توان جایگاه مورد قبولی از لحاظ جذب گردشگر در دنیا کسب کرد.

طبیعت کم نظیر شهرستان نورآباد ممسنی در استان فارس از نمونه‌های بارز اکوتوریسم در ایران است که شناسایی قابلیت‌ها و پتانسیل‌ها و رفع کمبودهای آن و تبلیغات مناسب می توانیم شاهد جذب گردشگران به این منطقه باشیم. بر اساس پژوهش مورد نظر، جاذبه‌های این منطقه، شامل: چشم اندازهای زیبا، آب و هوای بکر، چشمه سارهای باصفا و ... است و دافعه‌های این منطقه، شامل: نبود پارکینگ، سرویس بهداشتی ناکافی، جاده نامناسب، است. بی توجهی برنامه ریزان و ... است.

بر اساس نتایج این تحقیق:

- بین امکانات مناطق طبیعی شهرستان ممسنی و تعداد گردشگران ورودی رابطه معناداری وجود ندارد. بدین ترتیب، مردم به دلیل زیبایی مناطق به این منطقه سفر می کنند؛

- بین درآمد گردشگران و هزینه گردشگری رابطه معناداری وجود دارد؛

- بین جنس گردشگران (مرد یا زن) و رضایت از مناطق طبیعی رابطه معناداری وجود

دارد؛

- بین احساس مسئولیت مردم و حفظ مکان‌های طبیعی رابطه معناداری وجود دارد؛

در جمع بندی نهایی، می توان نتیجه گرفت که در این زمینه دولت یا بخش خصوصی با برنامه- ای جامع و کامل به مطالعه منطقه، با توجه به پتانسیل های موجود پردازد و با لحاظ کردن اصول زیر بنایی توسعه پایدار در جهت رفع کمبودهای تک تک مناطق طبیعی اقدام کند، تا اول شاهد رفع مسایل این منطقه، دوم شاهد حفظ این میراث ملی برای نسل های بعدی باشیم.

پیشنهادها و راهکارها

به طور کلی، برای گسترش صنعت توریسم در مناطق طبیعی شهرستان ممسنی می توان اقدامات زیر را انجام داد:

- تحقیقات و توسعه: جمع آوری اطلاعات مربوط به نظرهای گردشگرانی که به استان مسافرت کرده اند، استخراج نتایج مربوط و ارائه آن به مراکز متولی امر گردشگری؛
- ادامه تحقیقات علمی و کاربردی در خصوص اکوتوریسم پایدار؛
- آگاه سازی گردشگران در خصوص شکنندگی طبیعت زیبا و بازسازی آثار تخریبی آن در مدت زمان طولانی؛
- لزوم بازگرداندن زباله های تولیدی بازدید کنندگان به خارج از منطقه؛
- باتوجه به اهمیت بسیار زیاد اکوتوریسم، برنامه های جامعی در رابطه با استفاده از پتانسیل های اکوتوریسم از سوی مسئولان ذی ربط تدوین و اجرا گردد؛
- توجه به ظرفیت تحمل مناطق و برنامه ریزی برای ایجاد محدودیت در تعداد بازدید کنندگان در مقطع زمانی (روز، هفته و ماه) و همچنین، محدودیت راه ها و مناطق تردد گردشگران؛
- لزوم دریافت مجوز ورود و پرداخت ورودی برای بازدید مناطق با اهمیت ویژه مناطق حفاظت شده؛

- استفاده از درآمدهای جذب طبیعت گردان برای بهسازی و حفاظت جاذبه‌های طبیعی شهرستان؛
- تربیت نیروهای متخصص در امر اکوتوریسم، برای حفظ سرمایه ملی؛
- ایجاد تسهیلات مورد نیاز برای مناطق طبیعی، از جمله: ایجاد جاده، اقامتگاه‌ها، پارکینگ، سرویس بهداشتی، رستوران و ...؛
- تقویت قوانین حمایتی و تشویقی نسبت به بخش خصوصی که در جذب گردشگران فعالیت دارند؛
- حفظ و استفاده پایدار از منابع طبیعی، به منظور استفاده دراز مدت؛
- ترمیم و بهسازی جاده‌های شهرستان، برای رفت و آمد آسان گردشگران به آن منطقه زیبا.

منابع

- ۱- بوچانی، محمد حسین. (۱۳۸۲). «آبشار یاسوج سرچشمه توسعه»، مجله شهرداری‌ها، سال پنجم، ش ۵۵، تهران، صص ۵۴ - ۶۰.
- ۲- بیرانوند، اسماعیل. (۱۳۸۷). تحلیل فضایی جاذبه‌های اکوتوریسم شهرستان خرم آباد. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، ۱۹۶ صفحه.
- ۳- بینش، امید. (۱۳۸۳). شناخت ظرفیت‌های طبیعی حوزه‌های اکوتوریسم شهرستان شیراز با تأکید بر نقش اقلیم و ایجاد فرصت‌های اشتغال زایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم زمین. دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۲۲۳ صفحه.
- ۴- تولایی، سیمین. (۱۳۸۶). مروری بر صنعت گردشگری، تهران: نشر دانشگاه تربیت معلم، ۲۲۹ صفحه.
- ۵- حبیبی فسائی، حاج میرزا حسن. (۱۳۸۲). فارسانه ناصری، تصحیح دکتر منصور رستگار فسائی، جلد دوم، تهران: نشر امیر کبیر، چاپ سوم، ۲۲۸۴ صفحه.
- ۶- خرمایی، محمد کریم. (۱۳۸۶). راهنمای گردشگری فارس، شیراز: نشر فرهنگ پارس، ۷۸ صفحه.
- ۷- دواس، دی.ای. (۱۳۸۱). پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، تهران: نشر نی، ۱۷۴ صفحه.
- ۸- رسولی، هوشنگ. (۱۳۸۲). راهنمای جامع شهرهای تاریخی ایران ۱. جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی شهر شیراز و سایر شهرهای فارس، تهران: ناشر مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی پارینه، ۱۸۶ صفحه.

- ۹- رهنمایی، محمدتقی. (۱۳۷۶). اثرات توسعه بر محیط زیست استان لرستان، تهران: نشر دفتر طرح و تحقیقات دانشگاه ادبیات دانشگاه تهران، ۲۲۷ صفحه.
- ۱۰- روزنامه اعتماد. (۱۳۸۶). «نگاهی به وضعیت اکوتوریسم در ایران سفری مسؤلانه به طبیعت»، تهران: ش ۱۵۶۵، تاریخ ۱۳۸۶/۹/۲۴، ۱۲ صفحه.
- ۱۱- زاهدی، شمس السادات. (۱۳۸۵). مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار (با تکیه بر محیط زیست)، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، ۲۱۵ صفحه.
- ۱۲- زمردیان، محمد جعفر. (۱۳۸۲). «نگرش بر چشمه‌های پیرامون مشهد از دیدگاه اکوتوریسم». مجله جغرافیا و توسعه، زاهدان، صص ۷۳ - ۹۳.
- ۱۳- زنده دل، حسن و دستیاریان. (۱۳۸۶). راهنمای گردشگری روستاهای ایران ۵، تهران، نشر ایرانگردان (کاروان جهانگردان)، ۱۳۹ صفحه.
- ۱۴- سازمان برنامه و بودجه. (۱۳۷۸). گزیده آمار فارس، سال دوم، شماره دوم، شیراز، ۶۸ صفحه.
- ۱۵- سازمان جهانی جهانگردی. (۱۳۷۹). برنامه ریزی ملی و منطقه‌ای جهانگردی، مترجم محمود عبدالله زلده، تهران: نشر پژوهش‌های فرهنگی، ۳۳۴ صفحه.
- ۱۶- قهرمانی مطلق، حسن. (۱۳۷۵). اثرات جغرافیایی جهانگردی در شهرستان همدان، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، گروه جغرافیا، ۲۹۲ صفحه.
- ۱۷- محلاتی، صلاح الدین. (۱۳۸۰). درآمدی بر جهانگردی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۲۱۱ صفحه.
- ۱۸- مدهوشی، مهرداد و ناصر ناصر پور. (۱۳۸۲). «ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری استان لرستان»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، ش ۲۸، تهران، صص ۲۵ - ۶۰.
- ۱۹- هرمزی، حسین. (۱۳۸۳). اقلیم کشاورزی شهرستان ممسنی در رابطه با کشت برنج، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا (گرایش اقلیم شناسی)، دانشگاه اصفهان، ۱۵۹ صفحه.
- ۲۰- وروانی، معصومه. (۱۳۸۶). «سهم ناچیز ایران از توریسم ورزشی»، روزنامه ایران، ش ۳۷۱۰، تاریخ ۱۳۸۶/۵/۲۱، ۲۴ صفحه.

- 21- World Tourism Organization (2000), Tourism Market trends, Asia and the pacific, Madrid: Author. PP. 3-5
- 22- WTO, (2000), Tourism Challenges in the 21st century, Human Resource Development in Asia and pacific, WTO, Madrid. P.11
- 23- <http://geography.marivan.blogfa.com>
- 24- <http://www.ngdir.ir>